

Financieringsmonitor MKB Starters

Starters en gevestigd MKB vergeleken

Pim van der Valk
Lia Smit

Zoetermeer, 19 januari 2010

Dit onderzoek is gefinancierd door Ministerie van Economische Zaken
Programmaonderzoek MKB en Ondernemerschap.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij EIM bv. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van EIM bv. EIM bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with EIM bv. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of EIM bv. EIM bv does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	5
2	Inleiding	6
3	Financieringsklimaat starters vergeleken met gevestigd MKB	7
3.1	Financieringsbehoefte in sectoren	7
3.2	Doelen van financiering	8
3.3	Hoogte van het gewenste financieringsbedrag	9
3.4	Mate van succes bij het verkrijgen van financiering	10
3.5	Effecten van afstel	11
3.6	Bij wie is financiering verkregen?	11
3.7	Gebruik van de Tante Agaathregeling door familie/vrienden	12
3.8	Overheidsgarantie bij financiering door banken	12
3.9	Hoogte van de rentetarieven	12
3.10	Betrokkenheid accountant of boekhouder	12
3.11	Structuur van de balans	13
4	Financieringsbehoefte voor het komende half jaar	14
4.1	Financieringsbehoefte prospectief voor sectoren	14
4.2	Bron van beoogde financiering	14
4.3	Hoogte van het gewenste financieringsbedrag	15
5	Veranderingen in kredietvoorwaarden en betalingstermijnen	17
5.1	Veranderingen in kredietvoorwaarden	17
5.2	Veranderingen in de betalingstermijn	17
5.3	Gemiddelde betalingstermijn van afnemers	17
5.4	Gemiddelde betalingstermijn van starters zelf	17
6	Grootste problemen nu	19
7	Onderzoeksverantwoording	20
7.1	Onderzoeksbron: Starterspanel en MKB-panel	20
7.2	Responspercentage	20

1 Samenvatting

Starters zoeken minder en hebben minder kans op succes

Van de startende ondernemers in dit onderzoek zoekt in 2009 slechts een kleine 20% financiering. Bij gevestigde bedrijven is dit één op de drie. Als starters wel zoeken naar financiering lukt het 26% deze financiering te krijgen; in het gevestigde MKB ligt dit percentage op 45%. De starters die het lukt financiering te verkrijgen hebben als de twee belangrijkste bronnen: de bank (56%) en familie en vrienden(44%).

Als starters het benodigde kapitaal niet bijeen krijgen heeft dit gevolgen. Volgens 57% betekent dit minder omzet, 29% geeft aan hierdoor minder winst te maken en 14% kan door de ontbrekende middelen niet starten.

Eerste helft 2010: behoefte financieringsomvang starters en gevestigd MKB vrijwel gelijk

De bedragen die de startende ondernemers aangeven in de eerste helft van 2010 nodig te hebben verschillen vreemd genoeg niet veel van het gevestigde MKB: voor beide groepen ligt de behoefte aan financiering voor ongeveer 75% onder de € 150.000,--. In 2009 verschilden beiden groepen van elkaar: starters hadden voor 92% en het gevestigde MKB voor 78% behoefte aan financiering onder de € 150.000,--.

Wie is onderzocht

De 0-meting van de Financieringsmonitor Starters is uitgevoerd onder 367 starters van het Starterspanel van het Programmaonderzoek MKB die na de eerste meting in April 2009 hebben aangegeven in 2009 nogmaals ondervraagd te willen worden. Het starterspanel bevat 1000 starters die in de eerste helft van 2008 zijn gestart.

2 Inleiding

Onderzoek naar bedrijfsfinanciering is in Nederland een nog jong onderzoeksterrein. Op dit terrein brengt EIM in het kader van het Programmaonderzoek MKB en Ondernemerschap sinds 2008 regelmatig de Financieringsmonitor MKB uit.

De Financieringsmonitor MKB brengt het financieringsklimaat voor het MKB in kaart. Voor het gevestigde MKB zijn er al 5 metingen uitgevoerd en ook is er specifieke aandacht geweest voor het financieringsklimaat voor snel groeiende bedrijven. Het wordt nu tijd de focus te richten op het financieringsklimaat voor starters.

Het financieringsklimaat voor starters verdient aandacht omdat deze groep binnen het totale MKB extra drempels moet overwinnen bij het zoeken naar en aanvragen van financiering.

- In de eerste plaats hebben starters nog geen track record. Dit is logisch want hun onderneming bestaat nog maar kort. Banken of investeerders hebben dus geen 'bewezen' resultaten om de ondernemer op te beoordelen.
- In de tweede plaats hebben starters nog weinig zekerheden te bieden als onderpand voor een eventueel te verstrekken krediet.

Deze drempels maken dat een starter vrijwel uitsluitend afhankelijk is van het geloof van geldschieters in hun plan en de inschatting van hun ondernemerschap.

De vraag is of het huidige financieringsklimaat een ernstige belemmering vormt voor starters. Het weerhoudt velen er namelijk niet van om, zij het met niet toereikende middelen, met hun bedrijf van start te gaan.

Het financieringsklimaat voor starters wordt in dit onderzoek onderzocht door een aantal financieringsvragen voor te leggen aan een deel van het Starterspanel dat EIM in het kader van het Programmaonderzoek MKB en Ondernemerschap onderhoudt. De resultaten van de starters worden vergeleken met de resultaten van het gevestigde MKB.

De 0-meting van de Financieringsmonitor voor starters is tegelijkertijd uitgevoerd met de 1-meting voor de Financieringsmonitor MKB¹ voor het gevestigde MKB. Dat maakt de resultaten zeer goed vergelijkbaar.

Gezien het aantal responderende starters in dit onderzoek, namelijk 121, kan niet gesproken worden van een representatief beeld voor alle starters in het MKB. Het in dit rapport gepresenteerde beeld is wel indicatief.

¹ Financieringsmonitor MKB december 2008 en december 2009 vergeleken

3 Financieringsklimaat starters vergeleken met gevestigd MKB

3.1 Financieringsbehoefte in sectoren

Van de starters in dit onderzoek heeft in 2009 19% gezocht naar bedrijfsfinanciering. Bij het gevestigde bedrijfsleven ligt dit percentage op 29%: een verschil van 10 procentpunten.

In 2009 waren starters vooral in de sector handel en reparatie op zoek naar financiering.

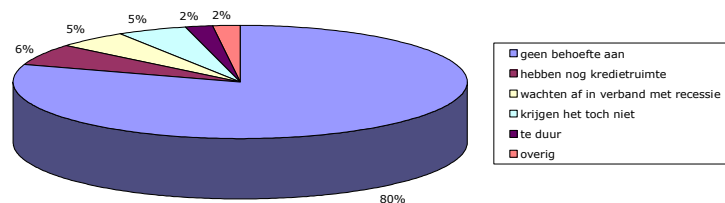
Tabel 1 Financieringsbehoefte in 4 sectoren 2009

<i>Sectoren</i>	<i>aandeel starters dat in 2009 financiering zocht n= 23</i>	<i>aandeel gevestigde mkb- bedrijven dat in 2009 financiering zocht n=1151</i>
Totaal mkb	19%	29%
% in sectoren dat behoefte had*		
industrie en bouw	10%	24%
handel en reparatie	41%	26%
verhuur en zakelijke dienst- verlening	12%	35%
overige sectoren	16%	31%

Bron: EIM, 2009

* De percentages in de kolommen moeten zo gelezen worden dat, bijvoorbeeld, van de starters 41% van het aantal bouwbedrijven financiering heeft gezocht in 2009 en dus 59% dit niet heeft gedaan. Het percentage zegt daarmee iets over de verhouding binnen de sector over wel of niet behoefte. Het zegt niets over de verhouding tussen de sectoren onderling. Deze percentages zijn dien ten gevolge niet optelbaar tot 100%.

Van de starters heeft 81% aangegeven niet op zoek te zijn naar financiering. Van die 81% geeft 80% aan geen financiering nodig te hebben, is 6% meer gaan lenen binnen bestaande kredietafspraken, wacht 5% af in verband met de recessie, denkt 5% als starter geen financiering te kunnen krijgen en vindt 2% het te duur. Tenslotte heeft 2% andere dan genoemde redenen.

3.2 Doelen van financiering

Meer dan de helft van de starters in dit onderzoek, namelijk 52%, zocht financiering voor extra werkkapitaal. De starters verschillen niet in dit doel in de 4 verschillende sectoren. Op de tweede plaats staat het doel 'groei', gevolgd door 'investeringen' (zie tabel 2). Dit beeld past volledig bij startende bedrijven.

Opvallend is dat in de startersgroep het aandeel starters dat geld zoekt voor export en internationalisering 7% hoger ligt dan het gevestigde MKB.

Tabel 2 Doelen van gezochte financiering (meerdere antwoorden mogelijk)

Financieringsdoel	<i>in procenten van alle responderende starters die in 2009 financiering zochten</i>	<i>in procenten van alle gevestigde bedrijven die in 2009 financiering zochten</i>
	n=23	n=160
aanschaf bedrijfsmiddelen (niet zijnde huisvesting)	22%	31%
herfinanciering	4%	36%
groei	26%	22%
overname van bedrijf(sdeel)	4%	4%
huisvesting	9%	11%
herstructurering balans	0	20%
innovatie	9%	11%
export/internationalisering	9%	2%
start van een nieuw bedrijf	0	2%
*extra werkkapitaal	52%	?
*investeringen	17%	?
overige doelen	9%	19%

* Deze categorieën zijn wel gevraagd bij starters en niet bij het gevestigde MKB.

3.3 Hoogte van het gewenste financieringsbedrag

Van de starters in dit onderzoek heeft 71% behoefte aan een financiering tot € 50.000,-- . Daarbij heeft 65% zelfs een behoefte onder de € 35.000,--, de huidige grens voor een financieringsaanvraag voor microkredieten.

Als de omvang van de financieringsbehoefte wordt vergeleken met het gevestigde MKB valt op dat deze groep voor 55% een kapitaalsbehoefte heeft onder de € 50.000,--, een verschil met starters van 16 procentpunten. Het verschil zit vooral bij de bedragen onder de € 10.000,-- (zie tabel 3).

Tabel 3 Hoogte gewenste financieringsbedrag in % van bedrijven die op zoek waren naar financiering

<i>Bedrag x € 1.000</i>	<i>Totaal responderende starters in 2009 n=23</i>	<i>Totaal gevestigd mkb in 2009 n=160</i>
minder dan 10	22%	8%
van 10 tot 50	49%	47%
van 50 tot 75	4%	10%
van 75 tot 100	4%	8%
van 100 tot 150	13%	5%
van 150 tot 250	0	3%
van 250 tot 500	0	8%
van 500 tot 750	4%	2%
van 750 tot 1.000	0	2%
van 1.000 tot 1.500	4%	1%
van 1.500 tot 2.000	0	1%
2.0000 of meer	0	1%
weet niet/wil niet zeggen	0	4%

Bron: EIM, 2009

3.4 Mate van succes bij het verkrijgen van financiering

Tabel 4 Succes bij het verkrijgen van het gewenste financieringsbedrag in % van bedrijven die opzoek waren naar financiering

<i>Mate van succes</i>	<i>aandeel responderende starters die financiering zochten in 2009 n=23</i>	<i>aandeel gevestigde mkb-bedrijven die financiering zochten in 2009 n=160</i>
Financiering gevonden voor het gewenste bedrag	26%	45%
Geen financiering verkregen	44%	31%
Financiering gekregen voor minder dan het gewenste bedrag	13%	16%
Aanvraag loopt nog	17%	7%
Weet niet/wil niet zeggen	0	1%

Bron: EIM, 2009

In tabel 4 is te zien dat van de starters die in dit onderzoek op zoek waren naar financiering slechts 26% die ook heeft gevonden. In het gevestigde MKB ligt het succespercentage op 45%: 19 procentpunten hoger. Ruim 40% van de starters is het niet gelukt financiering te vinden. Het aantal aanvragen dat nog loopt ligt bij de starters in dit onderzoek 10 procentpunten hoger dan bij het gevestigde MKB. Het beeld dat starters lastiger aan bedrijfsfinanciering komen dan het gevestigde MKB wordt in dit onderzoek bevestigd.

De 44% van de starters die wel financiering hebben gezocht maar niet gekregen is gevraagd waarom *zij* denken dat ze het niet hebben gekregen. Zie tabel 5.

Tabel 5 redenen van geen succes bij niet verkregen financiering in % van starters die hebben aangevraagd maar niet gekregen (meerdere antwoorden mogelijk)

<i>Reden</i>	
- ondernemingsplan was onvoldoende	0
- ik heb niet genoeg jaarrekeningen	10%
- ik heb onvoldoende ondernemerservaring	0
- gebrek aan eigen vermogen	30%
- faillissement of BKR-achtergrond	10%
-anders	70%

Bron: EIM, 2009

In de categorie 'anders' worden o.a. als open antwoorden genoemd: product te onbekend, (lease)voorwaarden zijn niet acceptabel, onderpand moet 120% zijn,

economische recessie, bank wilde geen garantieregeling aanvragen en onduidelijke redenen.

Ook is gevraagd naar de reden die de *bank* heeft opgegeven als reden dat het krediet niet werd verstrekt. Van de 44% starters die wel financiering heeft aangevraagd en niet heeft gekregen, meldt 30 procentpunt als reden onvoldoende onderpand, 40 procentpunt gebrek aan eigen vermogen, 20 procentpunt faillissement of BKR-achtergrond en 40 procentpunt geeft een andere reden. De percentages tellen op tot meer dan 100 omdat er meerdere antwoorden mogelijk waren.

Onder 'andere redenen' wordt vermeld: zekerheid van inkomen is te laag, nieuw bedrijf is onzeker, mag terugbellen als het bedrijf 3 jaar bestaat, overwaarde in privé-pand mag niet worden ingezet, verkoop van eigen grond over twee jaar wordt niet geaccepteerd.

3.5 Effecten van afstel

De 44% starters die wel heeft aangevraagd, maar niet succesvol is geweest bij het verkrijgen van financiering is gevraagd welk effect dit heeft op de bedrijfsvoering. Van deze startende ondernemers meldt 57% dat dit omzetsdaling tot gevolg heeft, 29% meldt minder winst te boeken, 14% meldt hierdoor niet te kunnen starten. Ruim 28% meldt andere gevolgen. Deze zijn niet nader gespecificeerd door de respondenten.

3.6 Bij wie is financiering verkregen?

Aan de starters in dit onderzoek die er wel in zijn geslaagd financiering te vinden (de 26% uit tabel 4) is gevraagd van welke bron de financiering afkomstig is. Starters hebben slechts van vier bronnen financiering kunnen verwerven. De bank staat met 56% op de eerste plaats, familie en vrienden blijken voor 44% de tweede bron; op de derde plaats staan met 11% zowel de venturecapitalist en participatiemaatschappij als de regelingen van de overheid genoemd. Er waren meerdere antwoorden mogelijk, de percentages tellen dus op tot meer dan 100%.

Voor het gevestigde MKB liggen deze percentages respectievelijk op 87%(bank) en 7%(familie en vrienden). Venturecapitalist en participatiemaatschappij worden in 2009 als bron niet genoemd door het gevestigde MKB. De regelingen van de overheid worden ook door 11% van het gevestigde MKB als bron genoemd.

Als familie of vrienden optreden als financier van de starters in dit onderzoek, dan blijkt slechts een enkeling (3%) de afspraken over bv. aflossing en rentepercentages schriftelijk vast te leggen.

3.7 Gebruik van de Tante Agaathregeling door familie/vrienden

Omdat vrienden en familie voor starters een belangrijke bron van financiering zijn is het interessant om te weten of men daarbij ook gebruik maakt van de Tante Agaath- of durfkapitaalregeling. Bij de starters in dit onderzoek is dit niet voorgekomen. Dit resultaat is conform het resultaat bij het gevestigde MKB in 2009. Het is mogelijk dat de recessie en de veelal ongunstige economische vooruitzichten ondernemers en familie ervan weerhouden op dit moment middelen van de familie in te zetten bij de bedrijfsvoering. De reden van het niet inzetten van de Tante Agaathregeling/durfkapitaalregeling is door EIM niet onderzocht in dit onderzoek.

3.8 Overheidsgarantie bij financiering door banken

De starters in dit onderzoek die succesvol waren in het verkrijgen van krediet bij een bank is door die bank geen garantieregeling, zoals bijvoorbeeld de BBMKB-regeling, van de overheid aangeboden. Wel blijkt 20% hiervan zelf op de hoogte van de mogelijkheden en 40% gedeeltelijk. De restgroep, 40%, is hiervan totaal niet op de hoogte. Het gevestigde MKB is deze vraag niet voorgelegd: vergelijkingsmateriaal is dus niet voorhanden voor deze vraag.

3.9 Hoogte van de rentetarieven

Aan de starters is ook gevraagd welke rentetarieven zij betalen over het gefinancierde bedrag. 44% betaald 5% of lager, 33% betaald 7% rente en 11% betaald 9 t/m 10%. 88% betaald dus een rente van 10% of lager, bij het gevestigde MKB ligt dit percentage op 74%. Bij het gevestigde MKB geeft echter 26% aan niet te kunnen of willen antwoorden op de vraag naar de hoogte van rentetarieven, bij de starters is dit percentage 0, zodat dus 12% van de starters een rente betaald boven de 10%. Gezien het aantal absolute waarnemingen van de groep startende respondenten kan deze uitkomst worden beschouwd als indicatief voor de groep starters.

3.10 Betrokkenheid accountant of boekhouder

Aan het gevestigde MKB is in 2009 de vraag gesteld of de accountant of boekhouder betrokken is geweest bij het financieringsproces. Bij 48% van de bedrijven was dit wel het geval. Bij de starters die financiering hebben verkregen is dit percentage 22%. Er zijn bij de starters in dit onderzoek geen andere intermediairs bij het proces betrokken.

3.11 Structuur van de balans

Ondernemers van gevestigde MKB-bedrijven geven in hoge mate geen antwoord op de vraag naar het aandeel eigen vermogen in het totale vermogen, namelijk 58%. Bij starters ligt dit percentage nog hoger: 74%. Vanwege deze zeer hoge non-respons geven de antwoorden van de starters in dit onderzoek een indicatief beeld.

Tabel 6 aandeel eigen vermogen in het totale vermogen in 2009 in % van de responderende bedrijven

<i>aandeel</i>	<i>starters</i> n=121	<i>gevestigd MKB</i> n=481
minder dan 10%	24%	11%
10% tot 40%	32%	23%
40% tot 70 %	11%	18%
70% tot 100%	33%	48%

Bron: EIM, 2009

Starters is ook gevraagd of zij het afgelopen jaar meer behoefte hebben gehad aan eigen vermogen. Een ruime 27% beantwoordt deze vraag positief.

4 Financieringsbehoefte voor het komende half jaar

4.1 Financieringsbehoefte prospectief voor sectoren

Aan startende bedrijven is gevraagd of zij verwachten het komende half jaar van 2010 behoefte te hebben aan financiering. Deze vraag wordt door 13% positief beantwoord: dit percentage ligt exact gelijk met het percentage voor het gevestigde mkb. In tabel 7 wordt de behoefte vergeleken met het gevestigde MKB naar sectoren.

Tabel 7 aandeel bedrijven met financieringsbehoefte voor het komende half jaar naar sectoren in % van het aantal bedrijven

<i>Sector</i>	<i>Behoeft starters aan financiering 1^e helft 2010 n=16</i>	<i>Behoeft gevestigd MKB aan financiering 1 helft 2010 n=170</i>
<i>Totaal</i>	13%	13%
- industrie en bouw	10%	23%
- handel en reparatie	37%	13%
- verhuur en zakelijke dienstverlening	0	14%
- overige sectoren	16%	51%

Bron: EIM, 2009

De financieringsbehoefte van starters in dit onderzoek ligt duidelijk veel lager dan het gevestigde MKB met uitzondering van de sector 'handel en reparatie'. De resultaten in de tabel zijn niet representatief, maar indicatief. Oorzaak hiervan is het lage aantal respondenten dat verwacht financiering nodig te hebben.

4.2 Bron van beoogde financiering

Starters in dit onderzoek die behoefte hebben aan financiering in de eerste helft van 2010 zijn duidelijk optimistischer dan het gevestigde MKB over de verkrijgbaarheid hiervan bij banken en familie en vrienden. Ook denken zij in de overheid een bruikbare bron te vinden, bijna twee keer zo vaak als het gevestigde MKB.

Tabel 8 Bron beoogde financiering 1e helft 2010 in % van het aandeel van de bedrijven die behoefte hebben (meerdere antwoorden mogelijk)

Bron	starters die behoefte hebben	gevestigd mkb dat behoefte
	1 ^e helft 2010 n=16	heeft 1 ^e helft 2010 n=170
- een of meerdere banken	49%	33%
- familie en vrienden	25%	10%
- informal investor	13%	0
- overheidsregelingen	13%	7%

Bron: EIM, 2009

Van de starters in dit onderzoek die financieringsbehoefte hebben voor de eerste helft van 2010 verwacht 44% geen financiering te kunnen verkrijgen. Dit percentage komt exact overeen met het aandeel starters dat in 2009 geen financiering heeft gekregen, maar wel aangevraagd. Van deze groep starters die het niet verwacht te krijgen gaat minder dan de helft (43%) het toch proberen.

4.3 Hoogte van het gewenste financieringsbedrag

Opvallend is dat zowel starters als gevestigd MKB voor de eerste helft van 2010 een financieringsbehoefte hebben die voor ongeveer 75% ligt beneden de € 150.000,-- .

Tabel 9 Financieringsbehoefte prospectief naar omvang in % van aantallen bedrijven

Bedrag x € 1.000	starters die behoefte hebben	gevestigd mkb dat behoefte
	1 ^e helft 2010 n=16	heeft 1 ^e helft 2010 n=170
van 0 tot 50	56%	48%
van 50 tot 100	6%	20%
van 100 tot 150	13%	6%
van 150 tot 250	0	4%
van 250 tot 500	6%	9%
van 500 tot 750	0	3%
van 750 tot 1.000	13%	2%
van 1.000 tot 1.500	6%	2%
van 1.500 tot 2.000	0	0
2.000 of meer	0	1%
weet niet/wil niet zeggen		
Totaal		

Bron: EIM, 2009

5 Veranderingen in kredietvoorwaarden en betalingstermijnen

5.1 Veranderingen in kredietvoorwaarden

Van de starters in dit onderzoek die in 2009 financiering hebben verkregen meldt 22% dat gedurende heel 2009 de bank de kredietvoorwaarden heeft gewijzigd. Voor het gevestigde MKB ligt dit percentage op 24%.

Voor de starters gaat het vooral om aanpassing van voorwaarden als:

- eisen aan onderpand (50%)
- hogere rente (55%)
- hogere kosten (39%)
- aanpassing looptijd (15%)
- anders (31%)

Meerdere antwoorden waren overigens mogelijk.

Van de starters meldt 9% dat hun bank heeft aangekondigd de voorwaarden in 2010 aan te passen. Gevraagd naar welke voorwaarden dan worden aangepast meldt 73%: hogere kosten. Voor het gevestigde MKB ligt het percentage dat melding maakt van aangekondigde aanpassing van voorwaarden op 12%. Opvallend is dat bij het gevestigde MKB de vragen naar aanpassing van voorwaarden een hoog non-responspercentage heeft en dat dit bij de starters op 0 ligt.

5.2 Veranderingen in de betalingstermijn

Van de starters in dit onderzoek meldt 35% dat afnemers trager zijn gaan betalen in 2009. Voor het gevestigde MKB ligt dit op 48%. Het trager betalen speelt vooral een rol in de sectoren industrie en bouw.

5.3 Gemiddelde betalingstermijn van afnemers

De onderzochte starters melden dat de gemiddelde betalingstermijn van afnemers in voorgaande jaren lag op 26 dagen. In 2009 is deze opgelopen tot 28 dagen. In het gevestigde MKB ligt de gemiddelde betalingstermijn in 2009 op 33 dagen. Starters hoeven dus wat minder lang op hun geld te wachten.

88% van de starters in dit onderzoek melden overigens wel dat zij de betalingsstermijnen voor afnemers hebben aangepast in 2009.

5.4 Gemiddelde betalingstermijn van starters zelf

Ook is de starters gevraagd naar het eigen betalingsgedrag. Gemiddeld betalen starters de rekening op de 17e dag, in 2009 is dit met 1 dag verlengd. Voor het gevestigde MKB geldt dat zij in 2009 een betalingstermijn hanteren van 24 dagen. Net als bij het gevestigde MKB valt op dat afnemers van starters duidelijk trager betalen dan het startende bedrijf zelf de rekening voldoet. Ook hier speelt mogelijk een wat optimistischer visie op het eigen betaalgedrag een rol.

6 Grootste problemen nu

Aan starters is gevraagd welk probleem hen op dit moment het meest bezighoudt. In onderstaande tabel staan hun antwoorden. Het vinden van klanten en de vraaguitval in de recessie zijn de grootste problemen. Financiering staat op de 4e plaats.

De ondernemers konden slechts één probleem noemen, meerder antwoorden waren niet mogelijk. Daarom telt de tabel op tot 100%.

Deze vraag is in december 2009 niet gesteld aan het gevestigde MKB in het kader van de Financieringsmonitor MKB. Er is dus geen vergelijkingsmateriaal voorhanden.

Tabel 10 grootste problemen nu van starters in % van het aantal responderen bedrijven
n=121

<i>Grootste probleem</i>	<i>aandeel starters dat hiervan last heeft</i>
- klanten vinden	36%
- economische recessie met vraaguitval	22%
- anders	19%
- financiering	7%
- wet- en regelgeving	5%
- beschikbaarheid van geschikt personeel	4%
- te sterke concurrentie	4%
- productie en arbeidskosten	3%
Totaal	100%

Bron: EIM, 2009

Bij de open antwoorden in de categorie 'anders' worden hierbij genoemd:

- teruglopende vraag bij bestaande klanten
- als nieuwe speler binnendringen in gevestigde markten
- vastleggen van samenwerkingsvorm met 5 ZZP-ers
- negatieve berichten in de media m.b.t. recessie
- financieringsproblemen van klanten bij banken
- bedrijf is te klein
- opdrachtgevers wachten te lang met betalen (3x)
- directe levering en betaling door klanten
- toekomen aan reserve- en pensioenopbouw
- ben sinds 1,5 jaar ZZP-er, daarvoor 25 jaar premies betaald voor o.a. WW en kan er nu geen aanspraak op maken
- luxe probleem: te veel werk
- wegens te veel werk kan ik geen acquisitie meer plegen
- geen problemen (6x)
- eigen gezondheid
- combineren van kinderen en eigen bedrijf

7 Onderzoeksverantwoording

7.1 Onderzoeksbron: Starterspanel en MKB-panel

De 0-meting van de Financieringsmonitor Starters is uitgevoerd onder 367 starters van het Starterspanel van het Programmaonderzoek MKB die na de eerste meting in April 2009 hebben aangegeven in 2009 nogmaals ondervraagd te willen worden. Het starterspanel bevat 1000 starters die in de eerste helft van 2008 zijn gestart. Als starters uitvallen worden ad random nieuwe starters ingevoegd, wel met inachtneming naar de stratificatie naar 11 sectoren.

Normaliter vindt er in het starterspanel één meting per jaar plaats. Vanwege de behoefte aan informatie over het financieringsklimaat voor starters in de recessie is besloten een extra meting uit te voeren via internet in december 2009.

In deze rapportage zijn een aantal resultaten van starters vergeleken met het gevestigde MKB. Deze resultaten zijn verkregen uit de 1-meting van de Financieringsmonitor MKB onder het MKB-panel. Dit panel bestaat al vanaf 1998 en bestaat uit 2000 mkb-bedrijven. De ondernemers van deze bedrijven worden drie maal per jaar bevraagd over actuele beleidsonderwerpen.

De 0-meting onder starters en de 1-meting van het MKB-panel (gevestigd MKB) zijn uitgevoerd in exact dezelfde periode. De uitkomsten zijn dus goed vergelijkbaar.

7.2 Responspercentage

Van de 367 uitgenodigde starters hebben er 121 gerepsondeerd: 33%. De uitkomsten kunnen door het lage responspercentage als indicatief aangeduid worden.